

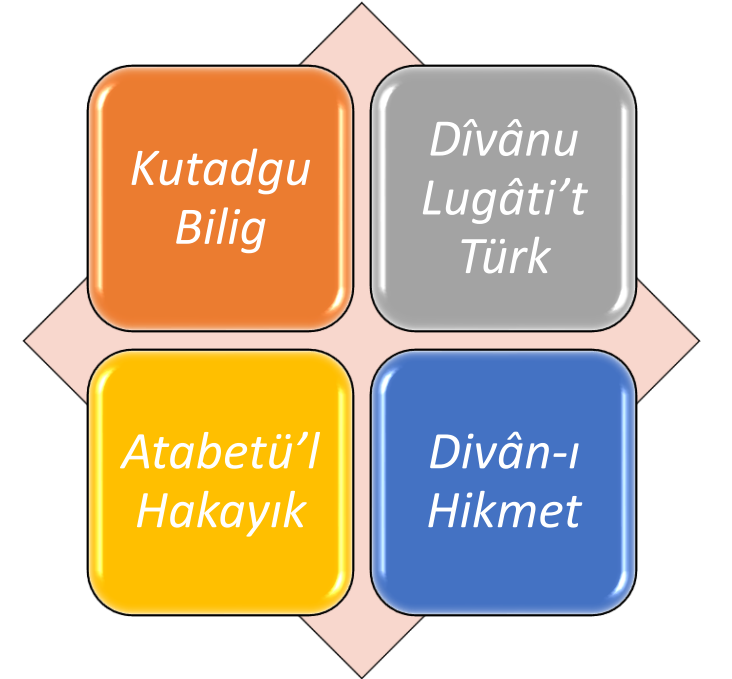
İSLAMİYET ÖNCESİ VE GEÇİŞ DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİ

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK ŞİİRİNİN ÖZELLİKLERİ

- ✓ Yabancı edebiyatların etkisinden uzaktır.
- ✓ Sözlü olarak verilir.
- ✓ Eserler anonimdir.
- ✓ İlk kez *Dîvânu Lugâtî't-Türk*'te yazıya geçirilmiştir.
- ✓ Dili yabancı dillerin etkisinden uzak öz Türkçedir.
- ✓ Aşk, doğa, kahramanlık, ölüm şiirde işlenen başlıca temalardır.
- ✓ Dörtlükler hâlinde söylenir.
- ✓ Genellikle 7'li olmak üzere hece ölçüsü kullanılır.
- ✓ Dize sonlarında genellikle yarım uyak görülür.
- ✓ aaab cccb dddb şeklinde uyaklanır.
- ✓ Koşuk, sagu İslamiyet öncesinde kullanılan nazım türleridir.
- ✓ Koşuklarda aşk, doğa, kahramanlık vb. temaları işlenir. Koşukların halk edebiyatındaki karşılığı "koşma" divan edebiyatındaki karşılığı "gazel"dir.
- ✓ Sagularda "ölüm" teması işlenir. Sagunun halk edebiyatındaki karşılığı "ağıt ", divan edebiyatındaki karşılığı "mersiye"dir.
- ✓ Koşuklar "sığır, şölen, toy" adı verilen törenlerde, sagular ise "yuğ" adı verilen cenaze törenlerinde söylenir.
- ✓ Şiirler "kopuz" eşliğinde, "şaman, kam, bakşı, oyun, ozan" adları verilen kişilerce söylenir.

İSLAMİ DEVİR TÜRK EDEBİYATI

- ✓ 11. ve 12. yy.ları kapsar.
- ✓ Dilde Arapça ve Farsçanın, edebiyatta Arap ve İran edebiyatlarının etkileri görülür.
- ✓ İslamiyet öncesi Türk kültürüyle İslamiyet sonrası Türk kültürü iç içedir.
- ✓ Eserler didaktiktir; toplum yaşantısını şekillendirmek, toplumu yönlendirmek, bilinçlendirmek amacıyla yazılmıştır.
- ✓ Hem aruz hem hece ölçüsü kullanılmıştır.
- ✓ Şiirler hem dörtlük hem de beyit ve bentler hâlinde yazılmıştır.
- ✓ Divan ve tasavvuf edebiyatlarının temelleri bu dönemde atılmıştır.
- ✓ Bu dönem eserleri ilk Türk İslami eserler olarak kabul edilir.
- ✓ Eserler Karahanlı Türkçesiyle yazılmıştır.



KUTADGU BİLİG

- ✓ İslami Devir Türk Edebiyatı'nın ilk eseridir.
- ✓ Mutluluk veren bilgi anlamına gelen eser, Yusuf Has Hacıp tarafından yazılmıştır.
- ✓ Karahanlı Hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a sunulmuştur.
- ✓ Konu olarak adalet, akıl, mutluluk, bilgi, iyilik, doğruluk işlenmiştir.
- ✓ Eserde birey ve devlet olarak mutlu olmanın yolları ve iyi bir devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur.
- ✓ Türk edebiyatının siyasetname türündeki ilk eseridir.
- ✓ Türk edebiyatında aruz ölçüsünün ve mesnevi nazım şeklinin kullanıldığı ilk eserdir.
- ✓ Soyut kavramlar sembolleştirilerek anlatıldığı için eser alegoriktir.



DÎVÂNU LUGÂTİ'T TÜRK

- ✓ Kaşgarlı Mahmut tarafından 1072-1077 yılları arasında yazılan eser, dönemin halifesine sunulmuştur.
- ✓ Araplara Türkçeyi öğretmek, Türkçenin Arapça kadar zengin bir dil olduğunu kanıtlamak amacıyla yazılmıştır.
- ✓ Türk dilinin ilk sözlüğü ve ilk dil bilgisi kitabıdır.
- ✓ Eserde Türklerin tarihi, yaşadığı yerler; sözlü edebiyat ürünleri; Türkçenin ağız ve şive özellikleri, kuralları hakkında bilgiler verilmiştir.
- ✓ İçinde barındırdığı bilgiler nedeniyle ansiklopedik bir eserdir.
- ✓ Eser aynı zamanda antoloji özelliği gösterir.
- ✓ Eserde 7500 sözcüğe yer verilmiş, hâli hazırda kullanılan sözcükler ele alınmıştır.
- ✓ Sözcükler Türkçe, sözcüklerle ilgili açıklamalar Arapça ile verilmiştir.
- ✓ Eserde ayrıca Türklerin yaşadıkları yerleri gösterir bir de harita bulunmaktadır.

ATABETÜ'L HAKAYIK

- ✓ 12. yy.da yazılmıştır.
- ✓ Hakikatlerin eşiği anlamına gelen eser, Edip Ahmet Yükneki tarafından yazılmıştır.
- ✓ Emir Muhammad Dad Sipehsalar Bey'e sunulmuştur.
- ✓ Eserde bilginin önemi, zamanın kötülüğü, alçakgönüllü ve cömert olma gibi konular işlenmiştir.
- ✓ Dinî-ahlaki, didaktik bir eserdir.
- ✓ Eserin giriş bölümü kaside nazım şekliyle, asıl ve bitiş bölümleri ise dörtlükler hâlinde yazılmıştır.

DİVÂN-I HİKMET

- ✓ 12. yy. eseridir.
- ✓ Ahmet Yesevi, Yesevilik tarikatının kurucusudur.
- ✓ Türk edebiyatında tasavvuf edebiyatının kurucusu olarak kabul edilmektedir.
- ✓ Öğrencileriyle sohbetleri sırasında söylediği hikmet adı verilen şiirleri, öğrencileri tarafından yazıya geçirilerek eser hâline getirilmiştir.
- ✓ Dinî ve didaktik bir eserdir.
- ✓ Şiirler halk diliyle söylemiştir.
- ✓ Eserde geleneksel Türk şiirinin özellikleri görülür.
- ✓ Şiirler dörtlük nazım birimiyle söylenmiştir.
- ✓ Genellikle 7'li ve 12'li hece kalıpları kullanılmıştır.

Bilindiđi üzere İslamiyet'ten önceki Türk hayatında idare eden sınıfla idare edilen boy, il, ulus veya bodun arasında duygu, düşünce, ülkü, kısaca ifade etmek icap ederse hayat ve kâinat anlayışı bakımından büyük bir fark yoktu. Müşterek dilde ozanlar tarafından kopuz denen sazlarla terennüm edilen aşk ve tabiat şiiri --- - ile büyük hadiselerin (savaş, göç vb.) hikâyesi olan ---- veya matem münasebetiyle yakılan ---- totemizm, Şamanizm ve Budizm gibi inanç veya dinlerin manevi havası içinde bütün Türklerin estetik heyecanlarına tercüman oluyordu.

Bu parçada boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi sırasıyla getirilmelidir?

- A) koşuk - destan - sagu
- B) destan - efsane - mit
- C) sagu - mit - koşuk
- D) koşma - destan - ağıt
- E) koşuk - tarih - sav

- Ağır neñ kişike bu altun kümüş
Özin tutğuçı er kümüşte küsüş

(İnsan için altın-gümüş kıymetli bir şeydir fakat kendisine hâkim olan kimse gümüşten daha kıymetlidir.)

- Bilig bildi boldı eren belgölük
Bilgisiz tirigle yitük körgölük
Biliglig er öldi atı ölmedi
Bilgisiz tirig erken atı ölüg

(İnsan bilgisi ile tanınır / Bilgisiz hayatta iken kaybolmuş sayılır. / Bilgili adam ölür ama adı kalır, ölmez; / Bilgisiz diri iken de adı ölür.)

İki farklı eserden alınmış bu dizelerden Geçiş Dönemi'yle ilgili,

I. Didaktik eserler yazılmıştır.

II. Hem dörtlük hem de beyit nazım birimi kullanılmıştır.

III. Dile Arapça ve Farsçadan sözcükler girmeye başlamıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I

B) I ve II

C) I ve III

D) II ve III

E) I, II ve III

Dinî-tasavvufi Türk edebiyatının kurucusu ve ilk tasavvuf şairi kabul edilen sanatçı, dörtlüklerle 12. yüzyılda yazdığı eserini genellikle 7'li ve 12'li hece ölçüsüyle oluşturmuştur. Eserde atasözlerinin kullanımı dikkat çekicidir. Eserde Hz. Peygamber'in hayatı ve mucizeleri, dünyadan şikâyet, kıyamet gününün yakınlığı, dervişliğin faziletleri gibi dinî konular işlenmiştir.

Bu parçada hakkında bilgi verilen eser ve sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) *Makâlât* - Hacı Bektaş Veli
- B) *Risaletü'n-Nushiyye* - Yunus Emre
- C) *Divân-ı Kebir* - Mevlânâ
- D) *Divân-ı Hikmet* - Hoca Ahmet Yesevi
- E) *Kutadgu Bilig* - Yusuf Has Hacı

11. yüzyılda kaleme alınan, “kut” ve “töre” kavramaları üzerine inşa edilen eserde devlet yönetimine dair usullerle devlet-toplum ilişkilerini biçimlendiren kurallara yer verilmiştir. Bunların yanı sıra eser; aile düzeni, yasa ve töre bilgisi, tören ve şölen düzeni, sofrâ görgüsü, sağlık bilgisi, tarım, hayvancılık, el sanatları gibi daha çok halk biliminin ilgi alanına giren konular hakkında çok değerli bilgiler içermektedir.

Bu parçada sözü edilen eserle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Türk edebiyatında mesnevi nazım biçiminin kullanıldığı ilk eserdir.
- B) İlk Türk İslami eserdir.
- C) Alegorik bir eserdir.
- D) Beyitler hâlinde, aruz ölçüsüyle yazılmıştır.
- E) Kün Togdı, eserdeki hükümdar; Ay Toldı ise vezirdir.

Sizni bizni Hak yarattı tâat için

Ey bul-aceb içmek yemek râhat için

Kâlû belâ dedi rûhum mihnet için

Edhem bolup yer astığa kirdim mena

(Sizi, bizi Hak ibâdet için yarattı. Ey acayip, yemek içmek rahat içindir. Ruhum sıkıntı için “Kâlû belâ” dedi.

Ben de Edhem olup yer altına girdim.)

***Divân-ı Hikmet*’ten alınan bu dörtlükle ilgili aşağıdakilerin hangisi söylenemez?**

A) Telmih sanatına başvurulmuştur.

B) Tam kafiye yer verilmiştir.

C) 12’li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

D) Amaç-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

E) Dinî-tasavvufi bir içeriğe sahiptir.